GSO S3 02 (M)

গৱেষণা প্ৰণালী

তৃতীয় ষাণ্মাসিক

সমাজতত্ত্ব

খণ্ড ঃ ২

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

বিষয় বিশেষজ্ঞ

অধ্যাপক জ্যোতিপ্রসাদ শইকীয়া, ডিব্রুগড় বিশ্ববিদ্যালয়

ড ° নির্মালী গোস্বামী, তেজপুৰ কেন্দ্রীয় বিশ্ববিদ্যালয়

সমন্বয়ৰক্ষীঃ ডোলা বৰকটকী, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

প্রস্তুতি গোটৰ সদস্য

অধ্যায়	*অৱিহণা যোগাইছে*	*ভাষান্তৰকাৰী*
৯	মৈত্রেয়ী পাটৰ, তেজপুৰ কেন্দ্রীয় বিশ্ববিদ্যালয়	তুলিকা দেৱী
১০	নীলাক্ষি বৈশ্য, জে.এন. ইউ.	গীতাঞ্জলি মেধি
১১, ১২	নন্দিতা ডেকা, জংৰাইমুখ মহাবিদ্যালয়, মাজুলী	তুলিকা দেৱী
১৩,১৪	ড ° জয়শ্রী শর্মা, ৰঙিয়া মহাবিদ্যালয়	তুলিকা দেবী
১৫	ডোলা বৰকটকী, কৃ. কা. স. ৰা. মু. বি.	দ্বিপাঞ্জলী গোস্বামী

সম্পাদনাঃ

মূল ইংৰাজী সম্পাদনা ঃ অধ্যাপক জ্যোতিপ্রসাদ শইকীয়া, ডিব্রুগড় বিশ্ববিদ্যালয়

অসমীয়া ভাষা সম্পাদনা ঃ অধ্যাপক জ্যোতিপ্রসাদ শইকীয়া, ডিব্রুগড় বিশ্ববিদ্যালয়
ড° স্নিগ্ধা মহন্ত, ধিং মহাবিদ্যালয়, নগাওঁ

গাঁথনিক সম্পাদনা ঃ ডোলা বৰকটকী, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

প্রথম প্রকাশ ঃ জুন, ২০১৮

© কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ দ্বাৰা সর্বস্বত্ব সংৰক্ষিত।

This Self Learning Material (SLM) of the Krishna Kanta Handiqui State Open University is made available under a Creative Commons Attribution-Non Commercial-Share Alike 4.0 License (international): http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ হৈ পঞ্জীয়কৰ দ্বাৰা মুদ্রিত আৰু প্রকাশিত।

এই শিক্ষণ সামগ্রী প্রস্তুতিৰ বাবে আর্থিক অনুদান আগবঢ়োৱা
দূৰ শিক্ষা সংস্থা, বিশ্ববিদ্যালয় অনুদান আয়োগৰ ওচৰত বিশ্ববিদ্যালয় কৃতজ্ঞ

Headquarter : Patgaon, Rani Gate, Guwahati - 781017
City Office: Housefed Complex, Dispur, Guwahati-781006; Web: www.kkhsou.in

পাঠ্যবিষয়ৰ পৰিচয় ঃ

স্নাতক তৃতীয় যান্মসিকৰ 'গৱেষণা প্ৰণালী' শীৰ্ষক পাঠ্যবিষয়টোত গৱেষণাৰ মৌলিক ধাৰণাটোৰ লগতে গৱেষণা সম্পাদন কৰাৰ উপায়বোৰ বহলাই আলোচনা কৰা হৈছে। পাঠ্যবিষয়টো গৱেষণাৰ ধাৰণাটোৰ অর্থ আলোচনাৰ জৰিয়তে আৰম্ভ কৰা হৈছে। তাৰপাচত ইয়াত সমাজ বিজ্ঞানত গৱেষণাৰ অর্থ, গৱেষণাৰ পৰিসৰ আৰু প্ৰসাৰ, তথ্য সংগ্ৰহৰ আহিলা আৰু কৌশল, ব্যাখ্যা, বিশ্লেষণ আৰু ডেটা উপস্থাপন আদিৰ দৰে গৱেষণাৰ সকলো দিশ বহলাই আলোচনা কৰা হৈছে। থোৰতে, পাঠ্যবিষয়টোৰ প্ৰাথমিক প্ৰয়াস হ'ল গৱেষণাৰ ধাৰণা তথা পদ্ধতিবোৰ বহলাই আলোচনা কৰা। পাঠ্যবিষয়ৰ অন্তর্গত পাঠবোৰক খণ্ড-১ আৰু খণ্ড-২ নামৰ দুটা খণ্ডত ভাগ কৰা হৈছে। খণ্ড-১ ত আঠটা অধ্যায় আৰু খণ্ড-২ ত সাতটা অধ্যয় সন্নিৱিষ্ট কৰা হৈছে।

অধ্যায় ১ ত সাধাৰণ অর্থত গৱেষণা কাক বোলে, ইয়াৰ উদ্দেশ্য আৰু প্ৰকৃতিৰ লগতে বিশেষভাৱে সমাজ বিজ্ঞান গৱেষণা সম্পর্কে আলোচনা কৰা হৈছে। ইয়াৰ লক্ষ্য হ'ল গৱেষণাৰ মৌলিক ধাৰণা আৰু চিন্তাৰ সৈতে শিক্ষার্থীক পৰিচয় কৰাই দিয়া। অধ্যায় ২ ৰ আলোচনাৰ কেন্দ্রীয় বিষয় হ'ল সমাজ বিজ্ঞান গৱেষণা আৰু এনে গৱেষণাত প্ৰয়োগ কৰা পদ্ধতিসমূহ। অধ্যায় ৩ ত গৱেষণাৰ গুণগত তথা পৰিমাণগত প্ৰকাৰ দুটা ব্যাখ্যা কৰা হৈছে। অধ্যায় ৪ ৰ আলোচনাৰ বিষয় হ'ল গৱেষণাত গৱেষণা আৰ্হিৰ তাৎপর্য। গৱেষণাত নমুনা সংগ্ৰহৰ প্ৰয়োগ হ'ল অধ্যায় ৫ ৰ আলোচনাৰ বিষয়। অধ্যায় ৬ ত বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ তথ্য আৰু তথ্য সংগ্ৰহৰ বিভিন্ন পদ্ধতি সম্পর্কে আলোচনা কৰা হৈছে। অধ্যায় ৭ ৰ পৰা অধ্যায় ১২ লৈ সাক্ষাৎকাৰ, পর্যবেক্ষণ আদিৰ দৰে গৱেষণাৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় ডেটা সংগ্ৰহৰ বিভিন্ন পন্থা, কৌশলৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে। অধ্যায় ১৩ আৰু অধ্যায় ১৪ ৰ আলোচনাত গৱেষণাৰ পৰিসাংখ্যিক দিশবোৰক স্থান দিয়া হৈছে। ইয়াত ডেটাৰ শ্ৰেণীবিভাজন, তালিকাভুক্তিকৰণ আৰু উপস্থাপন আদিৰ দৰে বিষয়বোৰ বহলাই ব্যাখ্যা কৰা হৈছে। অধ্যায় ১৫ পঢ়ি শিক্ষার্থীয়ে এখন গৱেষণা প্ৰতিবেদন কেনেদৰে প্ৰস্তুত কৰা হয় সেই বিষয়ে জনাৰ সুযোগ পাব।

খণ্ড পৰিচয় ঃ

'গৱেষণা প্ৰণালী' শীৰ্ষক পাঠ্যবিষয়ৰ খণ্ড-২ৰ জৰিয়তে শিক্ষার্থীসকলক সমাজ বিজ্ঞান গৱেষণাৰ বাবে তথ্য সংগ্ৰহৰ কেইটামান গুৰুত্বপূর্ণ উপায়ৰ সৈতে পৰিচয় কৰাই দিয়াৰ চেষ্টা চলোৱা হৈছে। খণ্ডটো অধ্যয়ন কৰি শিক্ষার্থীসকলে তথ্য বিশ্লেষণ, তথ্য উস্থাপন আৰু গৱেষণা প্ৰতিবেদন প্ৰস্তুতকৰণৰ বিষয়েও জানিব পাৰিব। অধ্যায় ৯ ত তথ্য সংগ্ৰহৰ এক পদ্ধতিৰূপে পর্যবেক্ষণৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে। অধ্যায়টোত পর্যবেক্ষণৰ অর্থ তথা প্ৰকাৰবোৰৰ বিষয়ে বিস্তৃত ব্যাখ্যা আগবঢ়োৱা হৈছে। অধ্যায় ১০ ৰ কেন্দ্রীয় আলোচ্য বিষয় হ'ল তথ্য সংগ্ৰহৰ এক পদ্ধতি ৰূপে নৃগোষ্ঠী বর্ণনা তত্ত্বৰ প্ৰয়োগ। অধ্যায়টোত নৃগোষ্ঠী বর্ণনা তত্ত্বৰ অর্থ, সংৰচনা, গুৰুত্ব, উদ্দেশ্য, সুবিধা আৰু অসুবিধাবোৰৰ বিষয়ে বহলাই আলোচনা কৰা হৈছে। অধ্যায় ১১ ত নমুনা ভিত্তিক অধ্যয়নৰ অর্থ, উদ্দেশ্য তথা তাৎপর্য ব্যাখ্যা কৰা হৈছে। অধ্যয়নৰ পর্যায় আৰু ঘটনা অধ্যয়ণৰ বাবে তথ্য সংগ্ৰহৰ উৎসবোৰৰ আলোচনা হ'ল এই অধ্যায়ৰ আন এক গুৰুত্বপূর্ণ দিশ। অধ্যায় ১২ ত কেন্দ্রীভূত সমূহ আলোচনা, ইয়াৰ অর্থ, বৈশিষ্ট্য, পর্যায়, তাৎপর্য, সুবিধা আৰু অসুবিধাবোৰ বহলাই আলোচনা কৰা হৈছে। অধ্যায় ১৩ ত তথ্যৰ শ্ৰেণীবিভাজন আৰু তালিকাভুক্তিকৰণ সম্পর্কে আলোচনা কৰা হৈছে। অধ্যায় ১৪ ৰ আলোচনাৰ প্ৰধান বিষয় হ'ল তথ্য উপস্থাপন। আলোচনাকালত ৰেখাচিত্ৰৰ সহায়ত তথ্য উপস্থাপন পদ্ধতিৰ ওপৰত বিশেষভাৱে আলোকপাত কৰা হৈছে। অধ্যায় ১৫ ত আলোচনা কৰা বিষয় দুটা হ'ল সংগ্ৰহ কৰা তথ্যক কিদৰে এক গৱেষণা কার্যৰূপে সংকলনৱদ্ধ কৰিব পৰা যায় আৰু প্ৰণালীৱদ্ধভাৱে গৱেষণা প্ৰতিবেদন প্ৰস্তুত কৰাৰ উপায়।

অধ্যায়বোৰ পঢ়ি গৈ থাকোতে আপোনালোকে কিছুমান পার্শ্বীয় বাকচ দেখিব। তাত সহজে বুজি নোপোৱা অথবা আগতে নপঢ়া কিছুমান শব্দ অথবা সংজ্ঞাৰ ব্যাখ্যা পঢ়িবলৈ পাব। আপোনালোকৰ নিজৰ চিন্তাবোৰ কার্যক্ষেত্রত প্ৰয়োগ কৰিব পৰাকৈ অধ্যায়বোৰত কিছুমান অনুশীলনী 'অর্ন্তভুক্ত কৰা' হৈছে। পাঠ্য বিষয়বোৰৰ লগতে 'জানি থোৱা ভাল' শিতানত কিছুমান অতিৰিক্ত কিন্তু প্ৰাসংগিক তথ্য/ধাৰণা অর্ন্তভূক্ত কৰা হৈছে। প্ৰতিটো শিতানৰ সামৰণিত 'অগ্রগতি নিৰীক্ষণ' হিচাপে কিছুমান প্রশ্ন দেখিব। আপোনালোকে অধ্যয়নৰ অগ্রগতি নিজে পৰীক্ষা কৰি চাব পৰাকৈ এই প্রশ্নবোৰ দিয়া হৈছে। শিতানটো পঢ়া শেষ হোৱাৰ লগে লগে প্রশ্নবোৰৰ উত্তৰ কৰি গ'লে আপোনালোক অধিক উপকৃত হ'ব। আপোনাৰ উত্তৰবোৰ পাছত অধ্যায়ৰ একেবাৰে শেষৰফালে থকা 'অগ্রগতিৰ খতিয়ান' শিতানত মিলাই চাব পাৰিব। অধ্যায়বোৰৰ শেষত কেইটিমান 'আৰ্হি প্রশ্ন' তুলি দিয়া হৈছে। প্ৰতিটো অধ্যায়ৰ সৈতে জড়িত প্রসংগপুথিবোৰৰ নাম দ্বিতীয় খণ্ডৰ সামৰণিত দিয়া হৈছে।

বিষয়সূচী

পৃষ্ঠা নং

অধ্যায় ৯ ঃ **পর্যবেক্ষণ** ৯৩-১০৩

পর্যৱেক্ষণঃ অর্থ, সংজ্ঞা আৰু প্ৰকাৰ, অংশগ্ৰহণকাৰী পর্যৱেক্ষণ, অংশগ্ৰহণ বৰ্হিভূত পর্যৱেক্ষণ, অংশগ্ৰহণকাৰী আৰু অংশগ্ৰহণ বৰ্হিভূত পর্যৱেক্ষণঃ সাদৃশ্য আৰু বৈসাদৃশ্য।

অধ্যায় ১০ ঃ **নৃগোষ্ঠীয় বর্ণনা তত্ত্ব** ১০৪-১১৫

নৃগোষ্ঠীয় বর্ণনা তত্ত্ব, নৃগোষ্ঠীয় বর্ণনা তত্ত্বৰ অধ্যয়ন, নৃগোষ্ঠীয় বর্ণনা তত্ত্বৰ অধ্যয়নৰ সাধাৰণ গাঁথনি, অধ্যয়নৰ এক পদ্ধতি হিচাপে নৃগোষ্ঠীয় বর্ণনা তত্ত্ব, নৃগোষ্ঠীয় বর্ণনা তত্ত্বৰ গুৰুত্ব, নৃগোষ্ঠীয় বর্ণনা তত্ত্বৰ লক্ষ্য, নৃগোষ্ঠীয় বর্ণনা তত্ত্বৰ সুবিধাসমূহ, নৃগোষ্ঠীয় বর্ণনা তত্ত্বৰ সীমাবদ্ধতাসমূহ।

অধ্যায় ১১ ঃ **নমুনা ভিত্তিক অধ্যয়ন পদ্ধতি** ১১৬-১২৬

নমুনাভিত্তিক অধ্যয়ন ঃ অর্থ আৰু সংজ্ঞা, নমুনাভিত্তিক অধ্যয়ন পদ্ধতি ঃ উদ্দেশ্য আৰু বৈশিষ্ট্য, নমুনা ভিত্তিক অধ্যয়নৰ প্ৰকাৰ, নমুনা ভিত্তিক অধ্যয়নৰ পদক্ষেপসমূহ, নমুনাভিত্তিক অধ্যয়নৰ বাবে তথ্য সংগ্ৰহৰ উৎস, নমুনাভিত্তিক অধ্যয়নৰ গুৰুত্ব আৰু প্ৰয়োজনীয়তা, , নমুনাভিত্তিক অধ্যয়নৰ সুবিধাসমূহ, নমুনাভিত্তক অধ্যয়নৰ অসুবিধাসমূহ।

অধ্যায় ১২ ঃ **কেন্দ্রীভূত সমূহৰ আলোচনা** ১২৭-১৩৭

কেন্দ্রীভূত সমূহ-অর্থ আৰু সংজ্ঞা, কেন্দ্রীভূত সমূহৰ বৈশিষ্ট্য, কেন্দ্রীভূত সমূহে আপোনাক কি উত্তৰ দিব পাৰিব অথবা নোৱাৰে, কেন্দ্রীভূত সমূহৰ আলোচনা অনুষ্ঠিত কৰাৰ পদক্ষেপসমূহ, আঁতধৰোতাৰ লক্ষণসমূহ, কেন্দ্রীভূত সমূহৰ আলোচনাৰ বাবে প্ৰশ্নাৱলীৰ প্ৰস্তুতিকৰণ, কেন্দ্রীভূত সমূহৰ আলোচনাৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ, কেন্দ্রীভূত সমূহৰ আলোচনাৰ সুবিধাসমূহ, কেন্দ্রীভূত সমূহৰ আলোচনাৰ অসুবিধাসমূহ।

অধ্যায় ১৩ ঃ **তথ্যৰ শ্ৰেণীবিভাজন আৰু তালিকাকৰণ** ১৩৮-১৪৮

শ্ৰেণীবিভাজনৰ লক্ষ্যসমূহ, শ্ৰেণীবিভাজনৰ প্ৰকাৰ, ধাৰাবাহিক আৰু পৃথক চলক, বাৰংবাৰতা বিতৰণ, বাৰংবাৰতা বিতৰণৰ প্ৰস্তুতি, বাৰংবাৰতা বিতৰণ তালিকাৰ গঠন, সঞ্চয়ী বাৰংবাৰতা বিতৰণ।

অধ্যায় ১৪ ঃ **তথ্যৰ পৰিৱেশন** ১৪৯-১৬০

চিত্ৰৰ সহায়ত পৰিৱেশন, চিত্ৰ অংকনৰ সাধাৰণ নিয়ম, চিত্ৰৰ জৰিয়তে পৰিৱেশনৰ সুবিধাসমূহ, চিত্ৰৰ সহায়ত পৰিৱেশনৰ অসুবিধাসমূহ, চিত্ৰৰ প্ৰকাৰ, স্তম্ভলেখ, পাই চিত্ৰ, গ্ৰাফিক্সৰ সহায়ত তথ্যৰ পৰিৱেশন, চিত্ৰ আৰু গ্ৰাফৰ পার্থক্য, গ্ৰাফৰ সহায়ত পৰিৱেশনৰ সুবিধাসমূহ, গ্ৰাফৰ সহায়ত পৰিৱেসনৰ অসুবিধাসমূহ, গ্ৰাফ অংকনৰ নিয়মসমূহ, গ্ৰাফৰ প্ৰকাৰ, হিষ্টগ্ৰামপ্ল সঞ্চয়ী বাৰংবাৰতা লেখ বা অ'গাইভ।

অধ্যায় ১৫ ঃ **গৱেষণা প্ৰতিবেদন** ১৬১-১৭০

গৱেষণাৰ প্ৰতিবেদন ঃ অর্থ আৰু ধাৰণা, প্ৰতিবেদন লিপিবদ্ধতাৰ বিভিন্ন স্তৰ, গৱেষণা প্ৰতিবেদনৰ অর্ন্তভাগ বা অর্ন্তবস্তু , গবেষণাৰ প্ৰতিবেদন প্ৰস্তুতকৰণত প্ৰণালীবদ্ধতা, গৱেষণা প্ৰতিবেদনৰ গুণসমূহ।